

«Θαλής – Μορφές δημόσιας κοινωνικότητας στην αστική Ελλάδα του 20ού αιώνα: σύλλογοι, δίκτυα κοινωνικής παρέμβασης και συλλογικές υποκειμενικότητες»

Β΄ κοινό σεμινάριο ερευνητικών ομάδων, Μυτιλήνη, 13/4/2013

Χρήστος Λούκος,

«Εθελοντικές συσσωματώσεις στη Σύρο που αφορούν σε βρέφη, παιδιά και νέους»

(κείμενο υπό διαμόρφωση)

Θα διατυπώσω κάποιες πρώτες σκέψεις για εθελοντικές συσσωματώσεις στη Σύρο που αφορούν σε βρέφη, παιδιά και νέους/νέες. Βασίζονται κυρίως στο αρχειακό υλικό που είναι κατατεθειμένο στα ΓΑΚ, Αρχεία Νομού Κυκλάδων. Επιδιώκεται να ανιχνευτούν η αιτιολογία που διατυπώνεται για τη σύστασή τους, ο κανονιστικός λόγος για την ομαλή λειτουργία τους, τα εμπλεκόμενα άτομα, ενώ παράλληλα αναζητούνται οι κοινωνικές, πολιτικές και ιδεολογικές πραγματικότητες που καθόρισαν την εμφάνισή τους και τις ενδεχόμενες μεταλλάξεις τους στη διαδρομή του χρόνου.¹

* Θα ξεκινήσω από τα βρέφη. Το «Άσυλον Εκθέτων Βρεφών» ιδρύεται το 1920² από κυρίες της άρχουσας τάξης για να περισυλλέξει τα εγκαταλειπόμενα βρέφη και να φροντίσει στο Εκθετοτροφείο του ιδρύματος για το θηλασμό τους από αμειβόμενες τροφούς, ώστε να εξασφαλιστεί η επιβίωση των εκθέτων στην αρχή, η ομαλή στη συνέχεια ανάπτυξή τους με τελικό επιθυμητό στόχο την υιοθεσία τους. Το Άσυλο αυτό επιδίωξε να θεραπεύσει ένα οξύτατο κοινωνικό πρόβλημα: την εκατόμβη των εκθέτων, δεδομένου ότι μόλις ένα 40% των εκτεθειμένων βρεφών επιζούσε. Στην Ερμούπολη τα έκθετα κατέληγαν στο Δημοτικό Νοσοκομείο και αυτό ανέθετε το θηλασμό και την εν γένει διατροφή τους σε τροφούς έναντι μικρής αμοιβής. Από έναν υπολογισμό που έκανα με βάση δύο διασωθέντα κατάστιχα του Νοσοκομείου όπου καταγράφονταν τα εισερχόμενα έκθετα και η τύχη τους προκύπτει ότι ο αριθμός τους για την περίοδο 1873-1910 ανέρχεται σε 1426, αντιστοιχούν δηλαδή περίπου στο 6% των δηλωμένων στο Ληξιαρχείο γεννήσεων ως το 1900, η τύχη τους ήταν τραγική από την ελλιπή

---

¹ Δεν θα σταθώ εδώ στις κοινωνικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες που απευθύνονται στα παιδιά και κυρίως στους νέους/νέες των οποίων ο ελεύθερος χρόνος γνωρίζουμε ότι αρχίζει και σε ελληνικά περιβάλλοντα να γίνεται κρίσιμο μέγεθος προς έλεγχο και χειραγώγηση από πολλούς συλλογικούς δρώντες από την πρώτη δεκαετία του 20ού αιώνα και εξής. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να ανιχνευθούν όχι μόνο από το υλικό των συσσωματώσεων (καταστατικά, λογοδοσίες κλπ.), αλλά και μέσα από την αποδελτίωση του τοπικού τύπου.

² Βλ. το καταστατικό στο σώμα των καταστατικών του Πρωτοδικείου Σύρου που απόκειται στα ΓΑΚ, Αρχεία Νομού Κυκλάδων (ΑΝΚ).

διατροφή και τη φροντίδα που τους παρείχαν οι τροφοί, οι οποίες αριθμούν στην εξεταζόμενη περίοδο πολλές εκατοντάδες, προέρχονται όλες από τις φτωχότερες συνοικίες της πόλης και αναλαμβάνουν τα έκθετα για να συμπληρώσουν με το μικρό μηνιαίο επίδομα τον πενιχρό οικογενειακό προϋπολογισμό.³ Αυτή η εκατόμβη, που δεν συναντάται φυσικά μόνο στην Ερμούπολη αλλά σε όλες τις μεγάλες πόλεις, ιδιαίτερα σ' αυτές που λόγω της θέσης τους (λιμάνια) ή της λειτουργίας τους θα μπορούσαν να θεωρηθούν πιο ανοιχτές κοινωνίες, κινητοποιεί στο γύρισμα του αιώνα κυρίως ιατρούς με ιδιαίτερη κοινωνική ευαισθησία που δεν στέκονται μόνο στην ηθική και χριστιανική διάσταση του προβλήματος, αλλά επισημαίνουν την απώλεια για το εθνικό σώμα από τη βρεφική αυτή θνησιμότητα, καθώς και τις κοινωνικές αιτίες που οδηγούν στην έκθεση. Ξεχωρίζει εδώ ο δημοτικός ιατρός Ευάγγελος Αρφάνης του οποίου το φυλλάδιο με τίτλο «Περί των εκθέτων βρεφών. Υπόμνημα .... Προς τον δήμαρχον Ερμουπόλεως» (1900),⁴ αποτελεί μια δυνατή και τεκμηριωμένη καταγγελία για την αδιαφορία της Πολιτείας και των ηγετικών ομάδων και συγχρόνως αποτελεί μια επιστημονική πρόταση για τη θεραπεία του προβλήματος. Αυτή τη θεραπεία θα επιδιώξει με καθυστέρηση 20ετίας το Άσυλο Εκθέτων Βρεφών, όπου με το θηλασμό των βρεφών από τροφούς αλλά εντός του ιδρύματος και με υγιεινές προδιαγραφές θα επιτύχει τη μείωση της θνησιμότητας από το 60 στο 20%. Το Άσυλο είχε κάποιους ίδιους πόρους αλλά με τον αυξανόμενο πληθωρισμό του Μεσοπολέμου όλο και περισσότερο εξαρτιόταν από την ετήσια συνδρομή του Δήμου της Ερμούπολης, ο οποίος από το 1926 έθεσε ως όρο για την αύξηση της χορηγίας του την υποχρέωση του ιδρύματος να διατρέφει όχι μόνο τα έκθετα αλλά και άπορα βρέφη και γαλουχούσες μητέρες.

Συνοψίζοντας τα των εκθέτων θα μπορούσε να ειπωθεί, ότι η έλλειψη (τουλάχιστον ως τα τέλη του 19ου αιώνα) ουσιαστικών αντιδράσεων δείχνει ότι τα έκθετα και η τραγική τύχη τους δεν είχαν ευαισθητοποιήσει ιδιαίτερα τις συνειδήσεις. Δεν αποτελούσαν μείζον πρόβλημα για την κοινωνία. Η συχνά αδιάφορη στάση, παράλληλα, των τροφών απέναντι στα έκθετα, παρά την ιδιάζουσα μορφή της, εγγράφεται σ' ένα γενικότερο πρόβλημα: πώς η συγκεκριμένη κοινωνία αντιμετωπίζει το παιδί. Αν ήδη στις ηγετικές ομάδες το παιδί έχει αρχίσει να γίνεται το επίκεντρο της οικογένειας (το παιδί-βασιλιάς), μπαίνει το ερώτημα να ερευνηθεί συστηματικότερα

---

³ Για τα έκθετα της Ερμούπολης βλ. Χρήστος Λούκος, «Τα έκθετα βρέφη της Ερμούπολης. Τα πρώτα θύματα της παθολογίας μιας κοινωνίας;», *Αφιέρωμα στον καθηγητή Βασίλειο Βλ. Σφυρόερα*, Αθήνα, Λύχνος 1994, 247-264.

⁴ *Περί των εκθέτων βρεφών. Υπόμνημα Ευαγ. Α. Ευστρατίου Αρφάνη ιατρού του Δήμου Ερμουπόλεως προς τον δήμαρχον αυτής*, Εν Ερμουπόλει Σύρου, Εκ του Τυπολιθογραφείου Ν. Φρέρη, 1900.

στο συγκεκριμένο κοινωνικό σχηματισμό γιατί, και σε ποιο βαθμό, οι λιγότερο ευνοημένες τάξεις δεν παρουσιάζουν, ή παρουσιάζουν καθυστερημένα, ανάλογες νοοτροπίες.

* Η καθυστέρηση από τη μεριά του κράτους να προβεί σε νομοθετικά μέτρα στην κατεύθυνση μιας οργανωμένης κοινωνικής πρόνοιας, θα ωθήσει τους αστούς της Ερμούπολης, με όργανο πολλές φορές τη δημοτική αρχή, να ανανεώσουν τις φιλανθρωπικές τους παρεμβάσεις για να εκτονώσουν νέα κοινωνικά αδιέξοδα. Στη λογική αυτή εγγράφεται η σύσταση του σωματείου «Περίθαλψις του Παιδός».⁵ Ιδρύθηκε τον Δεκέμβριο του 1913 για να παράσχει καθημερινά στέγη, τροφή και εκπαίδευση σε παιδιά των οποίων οι άποροι γονείς εργάζονταν και αδυνατούσαν να τα φροντίσουν. Σε έναν απολογισμό του 1921, αναφέρεται ότι στο Παιδοκομείο του σωματείου στεγάστηκαν από το 1914 κατ' έτος «περί τους εκατόν πενήντα παίδες αμφοτέρων των φύλων, και πενήντα περίπου βρέφη, τυγχάνοντα εν αυτό περιθάλψεως αυτόχρονα οικογενειακής, και διδασκαλίας κατά τας ώρας, καθ' ας οι γονείς αυτών αγωνίζονται εν τοις εργοστασίοις της πόλεως τον σκληρόν του βίου αγώνα».⁶ Είμαστε στους χρόνους που η Ερμούπολη, κάνοντας ένα ποιοτικό άλμα στη βιομηχανία της για να αποφύγει την κάθετη πτώση της, έχει μετατραπεί σε μια πραγματική βαμβακούπολη, και στα κλωστοϋφαντουργεία της δουλεύουν πολλές εκατοντάδες ανδρών και κυρίως γυναικών. Οι οικονομικές ανάγκες ωθούν τα κορίτσια και τις γυναίκες, ακόμα και της καθολικής και μέχρι τότε απομονωμένης Άνω Σύρου, να συμπληρώσουν με το χαμηλό μεροκάματο τον ελλιπή οικογενειακό προϋπολογισμό. Εξ ου και η αυξανόμενη αδυναμία άπορων οικογενειών που όλα τα μέλη τους εργάζονταν να καλύψουν την καθημερινή φροντίδα βρεφών και ανήλικων παιδιών. Την πρωτοβουλία αυτή αναλαμβάνουν κι εδώ κυρίες των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων, μεταξύ των οποίων σύζυγοι βιομηχάνων, μεγαλεμπόρων, ιατρών κλπ. με διακηρυγμένο στόχο να προσφέρουν υπηρεσίες στον εργατικό πληθυσμό της πόλης. Σε λίγο, η αύξηση της τιμής των τροφίμων δημιούργησε και στο σωματείο αυτό οικονομικές δυσκολίες και η εξάρτηση από τον Δήμο Ερμούπολης για την κάλυψή τους έγινε εντονότερη. Ο Δήμος από τη μεριά του παρενέβαινε στην επιλογή των περιθαλπομένων. Ενδεικτικά αναφέρω δύο επιστολές του Δημάρχου προς τη διεύθυνση

---

⁵ Καταστατικόν της εν Ερμουπόλει εταιρείας «Η Περίθαλψις του Παιδός». Τμήμα Βρεφοκομείου & Νηπιαγωγείου, Εν Ερμουπόλει Σύρου, Εκ του Τυπολιθογραφείου Νικολάου Φρέρη, [1914] και Καταστατικόν του εν Ερμουπόλει ανεγνωρισμένου σωματείου «η Περίθαλψις του Παιδός», Εν Ερμουπόλει Σύρου, Εκ του Τυπολιθογραφείου Νικολάου Φρέρη, 1915.

⁶ Διοικητικό Συμβούλιο του σωματείου η «Περίθαλψις του Παιδός» προς τον Δήμαρχο Ερμούπολης, 17 Σεπτ. 1921: ΓΑΚ/ ANK, Δημοτικό Αρχείο Ερμούπολης, Δ/Α/Σύλλογοι και σωματεία/11(2).

της «Περιθάλψεως του Παιδός» α) της 8 Σεπτεμβρίου 1926: Παράκληση να γίνουν δεκτά «προς καθημερινήν περίθαλψιν εν τω καθ' υμάς Ιδρύματι τα τέκνα της απόρου εργατρίας Αργέντας Τριανταφύλλου Ευάγγελον ετών 3 και Γεωργίαν μηνών 4» β) της 4 Ιουλίου 1927: να δεχθεί το ίδρυμα ως τροφίμους τα τέκνα του Αντωνίου Σιγάλα Νικόλαο ετών 6 και Γεράσιμο ετών 8 «τα έξοδα διατροφής κλπ. των οποίων, ως εδήλωσεν ημίν ο πατήρ των θέλει καταβάλλει ο ίδιος». ⁷ Σε ένα άλλο επίπεδο αλλά στην ίδια λογική της πατερναλιστικής φροντίδας των εχόντων για τους μη έχοντες, εντάσσεται και η προσπάθεια την ίδια περίοδο κάποιων βιομηχάνων της Ερμούπολης να πριμοδοτήσουν εργατικές κατοικίες και να επιβραβεύσουν με χρηματικά ποσά τους πειθαρχημένους εργάτες και εργάτριες, για να αποφύγουν ή μειώσουν την απήχηση των σοσιαλιστικών ιδεών που καλούσαν τους εργαζομένους να αναζητήσουν με άλλους τρόπους τη βελτίωση της οικονομικής και κοινωνικής τους θέσης. ⁸

* Το πώς θα εμποδιστούν οι νέες ιδέες να επηρεάσουν τη νέα γενιά αποτελεί το κύριο μέλημα όχι μόνον της Πολιτείας με τους εκπαιδευτικούς και άλλους μηχανισμούς που διαθέτει, ή της Εκκλησίας, αλλά και ατόμων και ομάδων που οικειοθελώς ή χειραγωγούμενοι αναλαμβάνουν να συνδράμουν στο έργο αυτό. Ενδεικτικά θα αναφέρω κάποιες συσσωματώσεις στην Ερμούπολη την περίοδο του Μεσοπολέμου.

Το 1928 ιδρύεται η «Προοδευτική Ομάς Νέων Ερμουπόλεως». ⁹ Στους σκοπούς του σωματείου αναγράφονται, μεταξύ άλλων, η «προσπάθεια δημιουργίας πνευματικής κινήσεως εν Ερμουπόλει, εξυψώσεως του διανοητικού και ηθικού επιπέδου της κοινωνίας» της πόλης αυτής και γενικώς «η προσπάθεια σκοπιμωτέρας πνευματικής και ηθικής ανυψώσεως των μελών του και της κοινωνίας». Η έννοια της λέξης «σκοπιμωτέρας» φαίνεται καλύτερα στο άρθρο 5 του καταστατικού όπου ως προαπαιτούμενα για να καταστεί ένας μέλος προβλέπονται: 1. «Η κοινωνική αυτού διαγωγή και εμφάνισις δέον να ώσιν άψογοι. 2. Ιδιαίτερα τις προσήλωσις εις τας πνευματικάς γενικώς μελέτας. 3. Αποξένωσις από επαναστατικών, ανατρεπτικών ροπών, και από πάσης αναμίξεως εις κομμουνιστικάς κινήσεις ή ενεργείας». Δεν γνωρίζω ακόμη αν μεταξύ αυτών που αποτέλεσαν τα μέλη του σωματείου ήταν και

---

⁷ Στο ίδιο.

⁸ Για την «πατερναλιστική» πολιτική των βιομηχάνων Σύρου βλ. Λήδα Παπαστεφανάκη, «Το 'πατρικό ενδιαφέρον' των βιομηχάνων και η διαχείριση της εργασίας στην κλωστοϋφαντουργία Καρέλλα (Ερμούπολη, πρώτο μισό του 20ού αιώνα)», Χριστίνα Αग्रιαντώνη – Δημήτρης Δημητρόπουλος (επιμ.), *Σύρος και Ερμούπολη. Συμβολές στην ιστορία του νησιού, 15ος-20ός αι.*, Αθήνα, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών/ΕΙΕ, 2008, σ. 155-185.

⁹ *Καταστατικόν σωματείου Προοδευτικής Ομάδος Νέων Ερμουπόλεως. Σωματείου ανεγνωρισμένον*, Εν Ερμουπόλει Σύρου, Εκ του Τυπογραφείου Αθανασίου Σκορδίλη, 1928.

πράγματι νέοι και όχι μόνον όσοι είχαν αναλάβει την ηθική και πνευματική τους καθοδήγηση. Ως προσωρινός πρόεδρος πάντως αναφέρεται ο καθηγητής Β. Ακύλας, 50 περίπου ετών το 1928 όταν ιδρύεται η «Προοδευτική Ομάς Νέων Ερμούπολεως».

Απομένει φυσικά να ερευνηθεί η ένταξη και του σωματείου αυτού στις πραγματικότητες της ερμούπολιτικής κοινωνίας. Αυτό που μπορεί από τώρα να ειπωθεί είναι ότι όσο μπαίνουμε και προχωρούμε στον Μεσοπόλεμο παρατηρείται μια αυξανόμενη στροφή της κοινωνίας αυτής σε συντηρητικές θέσεις. Ακόμη και το εργατικό κίνημα που στα καταστατικά των διαφόρων ομάδων εργαζομένων στις αρχές της δεκαετίας του 1910 φαίνεται έτοιμο να διεκδικήσει ουσιαστική συμμετοχή στα κέρδη των επιχειρήσεων και ευαγγελίζεται μια άλλη, πιο δίκαιη, κοινωνία, αναδιπλώνεται σταδιακά με αποτέλεσμα τον έλεγχο του Εργατικού Κέντρου Κυκλάδων να αναλάβουν τα μετριοπαθέστερα στελέχη. Αυτή η αναδίπλωση δεν μπορεί να αποσυνδεθεί από τις επιτυχημένες, όπως αποδείχθηκαν, απειλές κάποιων βιομηχάνων της πόλης ότι θα αναγκαστούν να μεταφέρουν τα εργοστάσιά τους στην Αθήνα και τον Πειραιά αν οι απαιτήσεις των εργαζομένων δεν είναι λογικές και δεν λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαιτερότητες της επαρχιακής βιομηχανίας, ιδιαίτερα αυτής της Σύρου που επειδή ήταν σε νησί είχε μεγαλύτερο κόστος η μεταφορά πρώτων υλών και προϊόντων. Ο φόβος μιας επαπειλούμενης ανεργίας και η πατερναλιστική πολιτική των εργοδοτών που υπαινίχθηκα παραπάνω, φαίνεται ότι συνέβαλαν στην επικράτηση συνδικαλιστών με διάθεση για λογικότερες διεκδικήσεις.

* Η ήττα των Φιλελευθέρων, η επικράτηση του Λαϊκού Κόμματος, η επάνοδος του Γεωργίου Β΄, η δικτατορία του Μεταξά τέλος ενέτειναν ή επέβαλαν ακόμη πιο συντηρητική στροφή μεγάλου τμήματος των Συριανών. Χαρακτηριστικό αυτής της στροφής είναι ότι ο δήμαρχος της Ερμούπολης, Ευάγγελος Ξοχάκης, εκλεγμένος αλλά διατηρηθείς και μετά το πραξικόπημα, έγινε ο διοικητής του Κέντρου Σύρου της «Οργανώσεως Εθνικής Αναγεννήσεως», που μεταξύ των άλλων στόχευε στην εμπέδωση των ιδεωδών της τριλογίας Θρησκεία-Πατρίς-Οικογένεια. Δεν μπορώ ακόμη να εκτιμήσω την απήχηση των οργανώσεων της τετάρτης Αυγούστου στη Σύρο, πόσο εκεί ήταν τραυματική η διάλυση του τοπικού Σώματος Ελλήνων Προσκόπων, ποια ήταν παράλληλα η δράση, από το 1930, της «Χριστιανικής Αδελφότητας Νέων Σύρου», της τοπικής ΧΑΝ δηλαδή, που επιδιώκει να αποτρέψει την «αξιοθρήνητον παρακμήν των Ελληνοπαίδων όσον αφορά την σωματικήν, πνευματικήν, ηθικήν και

θηρσκευτικήν αγωγήν αυτών».¹⁰ Επίσης πρέπει να συνεκτιμηθεί η σταθερή προσπάθεια της Εκκλησίας να κρατήσει κι αυτή σημαντικό ρόλο στη διαπαιδαγώγηση της νέας γενιάς με τα κατηχητικά σχολεία και άλλα δίκτυα.

Αυτό που μπορεί εδώ να τονιστεί είναι ότι σημαντικοί εκπρόσωποι της Συριανής κοινωνίας υπηρέτησαν με ζήλο το μεταξικό καθεστώς, μερικοί από αυτούς συνεργάστηκαν με τους κατακτητές και κατάφεραν στο πλαίσιο που διαμορφώθηκε μετά την ήττα της Αριστεράς στα Δεκεμβριανά να αποτελέσουν σταθερή και σίγουρη παρακαταθήκη για την επάνδρωση του μετακατοχικού κρατικού μηχανισμού στη Σύρο και τη σταθεροποίηση του νέου καθεστώτος.

* Από τα λίγα παραδείγματα που παρέθεσα, σκιαγραφούνται κάποιες συσσωματώσεις με τις οποίες οι δημιουργοί τους επιδίωξαν, στο Μεσοπόλεμο κυρίως, να φροντίσουν εγκαταλελειμμένα βρέφη και άπορα μικρά παιδιά, και να καθοδηγήσουν τη νέα γενιά σε κατευθύνσεις που αυτοί, ως μεγαλύτεροι, έκριναν ότι ήταν ωφέλιμες για το έθνος και την κατεστημένη κοινωνία. Από τα καταστατικά των σωματείων ή συλλόγων που ίδρυσαν και άλλα τεκμήρια προκύπτουν οι στόχοι τους και οι συγκεκριμένες ενέργειες που έκαναν για την επιτυχία των στόχων αυτών. Πολύ λιγότερες είναι οι μαρτυρίες των ίδιων των νέων για το πώς βιώνουν την καθοδήγηση που τους επιβάλλεται και αν, αντιδρώντας πολλές φορές, επιχειρούν να δημιουργήσουν δικές τους συσσωματώσεις. Γνωρίζουμε, από δική του μαρτυρία, πόσο δύσκολα ήταν τα παιδικά και νεανικά χρόνια του Μάρκου Βαμβακάρη στη Σύρο,¹¹ αλλά ήταν δύσκολο στο κοινωνικό πλαίσιο που κινήθηκε να προκύψουν κάποιες απόπειρες συλλογικής δράσης. Μια μορφή πάντως νεανικής συλλογικότητας αποτελεί η έκδοση από τον 17χρονο γυμνασιόπαιδα Κωστή Μπαστιά και άλλους συνομηλίκους του Συριανούς του λογοτεχνικού και σοσιαλιστικού δεκαπενθήμερου περιοδικού της Σύρου *Αναγέννησις*. Εκδόθηκαν μεταξύ 1918-1919 24 τεύχη. Ο Μπαστιάς και η υπόλοιπη ομάδα του περιοδικού συμμετέχουν το 1919 στην ίδρυση του «Μορφωτικού Εργατικού Ομίλου Σύρας», τμήματος της «Φεντερασιόν» Θεσσαλονίκης.¹² Είναι γνωστή η σταδιακή ιδεολογική μετάλλαξη του Μπαστιά, στην Αθήνα πια από το 1920, μέχρι να καταστεί βασικός συνεργάτης σε θέματα καλλιτεχνικά του Μεταξά.

---

¹⁰ Για τις αναφερόμενες στην παράγραφο αυτή οργανώσεις βλ. σχετικούς φακέλους στα ΓΑΚ/ ANK, Δημοτικό Αρχείο Ερμούπολης, Δ/Α/Σύλλογοι και σωματεία.

¹¹ *Μάρκος Βαμβακάρης Αυτοβιογραφία*, εισαγωγή-παρουσίαση Αγγέλας Βέλλου Κάιλ, Αθήνα, Παπαζήσης, 1978, *passim*. Βλ. και Μάρκος Ελευθερίου, *Ο Μάρκος Βαμβακάρης και η συριανή κοινωνία στα χρόνια 1905-1920*, Αθήνα, Μεταίχμιο, 2013.

¹² Γιάννης Κ. Μπαστιάς, *Ο Κωστής Μπαστιάς στα χρόνια του Μεσοπολέμου. Μεσοπόλεμος-Κατοχή-απελευθέρωση*, τ. Α': *Χρονογραφία-Εργογραφία*, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 1977, 21-22.

Δεν έχουμε εντοπίσει ακόμη παρά ελάχιστα στοιχεία για τους Κυκλαδίτες φοιτητές που ίδρυσαν το 1934 το «Φοιτητικό Όμιλο Κυκλάδων». Διαθέτουμε μόνο την πληροφορία ότι στόχος του Ομίλου ήταν «η ηθική εξύψωση των μελών», γενική διατύπωση που συναντάται σ' όλα τα καταστατικά της περιόδου. Η αποκωδικοποίηση μιας σωζόμενης χειρόγραφης ομιλίας που αποδίδεται στον Όμιλο αυτό, ίσως επιτρέψει κάποιες πιο συγκεκριμένες εκτιμήσεις για το ιδεολογικό του στίγμα.¹³

* Στις παραπάνω εθελοντικές συσσωματώσεις συμμετέχουν κυρίως Ερμούπολιτες. Οι καθολικοί κάτοικοι της Άνω Σύρου, στην προσπάθειά τους να διασώσουν τη ξεχωριστή τους οντότητα, δημιουργούν δικούς τους συλλόγους. Ας μνημονευθεί απλώς σε συνάφεια με τα παραπάνω ο ιδρυθείς το 1935 «Φιλανθρωπικός Σύνδεσμος Καθολικής Νεολαίας Σύρου».¹⁴

* Μετά την τραυματική εμπειρία της Κατοχής και στα δύσκολα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια οι παρεμβάσεις του κράτους σε θέματα πρόνοιας είναι ισχυρότερες και δίνουν τον κυρίαρχο τόνο. Οι ανάγκες ωστόσο σε προσωπικό για την καταγραφή των φτωχών και τη διανομή τροφών και λοιπών βοηθημάτων και γενικότερα για τη διαχείριση της πρόνοιας, είναι τόσο μεγάλη ώστε η εθελοντική συμμετοχή κυρίως γυναικών είναι αποφασιστική. Οπότε είναι ενδιαφέρον να μελετηθεί κατά πόσον αυτόνομες ή ημιαυτόνομες εθελοντικές συσσωματώσεις του παρελθόντος που το ενδιαφέρον τους επικεντρώνεται στα παιδιά και τους νέους, π.χ. το Π.Ι.Κ.Π.Α., μεταλλάσσονται και συμμετέχουν εθελοντικά στο πλαίσιο κρατικών πλέον πρωτοβουλιών και σε ποιο βαθμό αυτή η εμπλοκή τις επηρεάζει.

---

¹³ Βλ. τον σχετικό φάκελο στα ΓΑΚ/ ANK, Δημοτικό Αρχείο Ερμούπολης, Δ/Α/Σύλλογοι και σωματεία.

¹⁴ Στο ίδιο.

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο – ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) – Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.